

НАКНАДА ШТЕТЕ ЗБОГ НЕОПРАВДАНЕ ОСУДЕ И НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ

1. У нашем законодавству право на накнаду штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе предвиђено је као институт кривичног процесног права. Законик о кривичном поступку од 1953. године утврђује право на накнаду имовинске штете како лицу које је неоправдано осуђено тако и лицу које је незаконито лишено слободе задржавањем у притвору и истражном затвору. Ово право тек Уставом СФРЈ од 1963. године постаје уставни принцип и сврстава се међу одредбе о заштити слобода и права човека. Устав утврђује да је слобода човека неприкосновена, те лице које је неоправдано осуђено или без основа лишено слободе мора добити и материјалну рекомпензацију из друштвених средстава. Тако, право на накнаду постаје посебан вид уставне заштите права човека, а истовремено уставни принцип који треба да утиче на спречавање неоправданих осуда, посебно неоснованих лишавања слободе (1).

Приликом усаглашавања ЗКП са Уставом од 1963. године извршена је само једна измена. Право на накнаду признато је лицима која су „без основа“ лишена слободе задржавањем у притвору или истражном затвору, а не онима која су „незаконито“ лишена слободе. Значајне измене ЗКП од 1967. године нису обухватиле институт накнаде штете, те се у овом моменту истиче потреба за делимичним изменама Законика које би се, поред осталог, односиле и на ову установу.

Већ од доношења Устава СФРЈ од 1963. постоји потреба да се одређе ЗКП о накнади штете неоправдано осуђеним и без основа задржаним у притвору усагласе са уставним концепцијама о личним слободама и правима човека. У правној литератури се стављају озбиљни приговори због неоснованих ограничења права на ову накнаду штете. Истиче се да је нужно прићи усаглашавању ЗКП са Уставом, јер Устав утврђује право на сваку накнаду штете, а Законик признаје само право на имовинску штету. Устав признаје право на накнаду штете свим лицима која су без основа лишена слободе, а не само оним која су без основа задржана у притво-

(1) Др Јован Ђорђевић, Нови уставни систем, Београд 1964, стр. 244—247.

ру⁽²⁾. Ови приговори су сада посебно оправдани и актуелни, јер са даљом демократизацијом нашег социјалистичког друштва и развојем самоуправљања слободе и права човека чине основу друштвено-политичког система.

Уставни суд Југославије покренуо је питање уставности појединих одредаба Законика о кривичном поступку које се односе на накнаду штете лицима неоправдано осуђеним и неосновано задржаним у притвору. После многих дискусија донет је Нацрт Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку којим се, поред осталог, предлаже да се укину постојећа ограничења права на ову накнаду штете. Пре свега, предлаже се да се призна право на накнаду неимовинске штете (нпр. за претрпљене болове, повреду угледа). Овако проширење обима накнаде у складу је са принципима грађанског права, а поред тога и савезни Устав у чл. 50, ст. 6. не прави разлику између имовинске и неимовинске штете. Исто тако и у погледу услова за накнаду штете због неоправдане осуде предлаже се да се укину извесна садашња ограничења, предвиђена у чл. 500. ЗКП, као и да се обухвате све кривичне санкције, а не само казне, укључујући и судску опомену⁽³⁾.

2. У погледу обима накнаде прописи ЗКП који се односе на накнаду штете због неоправдане осуде нису у складу са уставним одредбама (чл. 50, ст. 6. и 69. ст. 1. Устава СФРЈ). Накнада целокупне штете представља право признато Уставом, који појам штете схвата у оба њена вида, као имовинску и као неимовинску. Законик признаје накнаду само имовинске штете, а не говори о неимовинској штети.

Судска пракса, пре и после доношења Устава, ту штету схвата као имовинску, одређујући је према висини личног дохотка или друге зараде која би била реално остварена за време лишења слободе. У пракси се дешава да неоправдано осуђено лице не добије накнаду ни целокупне имовинске штете. Признаје се накнада само за штету која је настала за време provedено на издржавању казне, док се евентуална штета због поступка који је претходио осуђујућој пресуди, као и штетне последице до поновног запослења не расправљају у оквиру штете проузроковане неоправданом осудом. Право на накнаду штете која је настала услед самог вођења кривичног поступка не може се остварити по одредбама ЗКП, већ само у парници сагласно чл. 69. Устава СФРЈ, али је потребно утврдити да је штета причињена незаконитим и неправилним радом органа у поступку.

У циљу усаглашавања ЗКП са Уставом у поменутом Нацрту предлаже се да треба признати право и на накнаду неимовинске штете (због

(2) Младен Белчић, За измену одредаба Законика о кривичном поступку о накнади штете неоправдано осуђеним и незаконито задржаним у притвору или истражном затвору, Наша законитост, 5—6 1964, стр. 205. Никола Срзентић, Накнада штете због неоправдане осуде и због неоснованог лишења слободе, Зборник радова о страном и упоредном праву, Бгд, 1966, свеска 4, стр. 443—444.

(3) Савезни савет за правосудје, Образложење Нацрта Закона о изменама и допунама ЗКП, Београд, 1970, стр. 8 и 11.

психичких и физичких болова, страха, смањења угледа). Међутим, у дискусијама је истакнуто и супротно мишљење да Устав не захтева признање ове накнаде, већ оставља закону да питање обима посебно регулише. Износи се да и у судској пракси преовлађује становиште да се не даје накнада неимовинске штете што се најчешће мотивише финансијским разлозима. Целокупна накнада штете може достићи релативно велике износе, што би представљало прилично оптерећење за друштвену заједницу. Овај разлог не изгледа оправдан, јер сви чланови заједнице треба да учествују у накнади штете због одређене активности друштвених органа предузете, по правилу, у друштвеном интересу (4).

У вези са предлогом о проширењу накнаде на неимовинску штету поставило се питање да ли је у складу са развојем социјалистичких друштвених односа да се установљава накнада штете за повреду таквих вредности које представљају интегрални део човекове личности, као што су слобода, углед, част. Умањење угледа и положаја у друштву не могу се повратити новчаном накнадом. У таквим случајевима је битно да се човек што потпуније друштвено рехабилитује путем обезбеђења одговарајућег запослења и прихватања од друштвене заједнице. Стога је оправдано да се законским прописима предвиди могућност јавног објављивања одлуке којом је утврђена неоправданост осуде. Ради се о моралној сатисфакцији која је нарочито потребна у оним случајевима када је ранија пресуда добила шири публицитет, посебно ако су коришћена јавна средства информација. Погрешна правна квалификација у судској пресуди такође може да нанесе моралну штету, па, према потреби, треба објавити нову одлуку, јер у овом случају осуђени нема право на накнаду штете. Поред тога, сматра се да је нужно посебно обавестити радну организацију у којој је неоправдано осуђени радио пре осуде, а у извесним ситуацијама треба обезбедити да се врати на раније радно место. Такође би у одређеним случајевима требало признати у радни стаж време проведено на издржавању казне, ако се накнадно утврди да се радило о неоправданој осуди (5).

3. Питање услова за накнаду штете везано је за утврђивање појма неоправдане осуде односно неоснованог лишења слободе. Појам неоправданости, као и други слични појмови (неправичност, неправедност) не могу се прецизно дефинисати, јер живот доноси разноврсне и сложене правне и чињеничне ситуације (6). Сматра се да је неоправдана она осуда која се заснива на погрешном и непотпунуом чињеничном стању или на неправил-

(4) Никола Срзентић, цит. рад, стр. 437—438.

Не може се тврдити да би признање неимовинске штете представљало знатно финансијско оптерећење за друштвену заједницу. Располаже се само подацима о накнади имовинске штете, јер се сада само она досуђује. Тако је у 1968. г. призната накнада штете због неоправдане осуде у износу од 193.925 дин., а због неоснованог притвора 81.591 дин. — Обраложење Нацрта Закона о изменама и допунама ЗКП, стр. 11—12.

(5) Никола Срзентић, цит. рад, стр. 449.

(6) Исто, стр. 437.

ној промени закона. Појам неоправдано осуђеног лица у ЗКП сужен је тиме што је у чл. 500. ст. 2, т. 1 и 2. предвиђена само правоснажна осуђујућа пресуда, а не и правоснажна решења, као што су решења о судској опомени и примени мера безбедности и васпитних мера, мада се и ту ради о примени кривичних санкција због учињених кривичних дела. И оваквим решењима може се нанети штета појединим лицима, те нема основа да се ове одлуке изузимају из материје неоправдане осуде.

У кривичном поступку институт накнаде штете због неоправдане осуде везан је са институтом понављања поступка. Међутим, до измене неоправдане осуде може доћи и поводом других ванредних правних лекова, захтева за заштиту законитости и захтева за ванредно ублажавање казне. У таквим случајевима требало би такође признати осуђеном лицу право на накнаду штете. Супротно становиште које је изражено у нашем ЗКП није у складу са општим теоретским поставкама, а на његову неправичност указују и многобројни примери из судске праксе.

Одредбе Законика о кривичном поступку о условима за накнаду штете због неоправдане осуде скоро су дословно преузете из ЗКП од 1929. године, а ове одговарају одредбама ранијег аустријског права. Законском решењу овог питања стављају се оправдани приговори, јер се сматра да је неправично сужен појам неоправдано осуђеног лица.

Према садашњој одредби чл. 500, ст. 2. тач. 1. ЗКП у случају када је кривични поступак правоснажно обустављен, осуда се сматра неоправданом само ако је поступак био обновљен у корист осуђеног. Нема оправданих разлога да се ово не прошири на понављање кривичног поступка дозвољеног и на штету осуђеног.

Даљи приговор односи се на законску одредбу чл. 500. ст. 2, тач. 2. ЗКП према којој не постоји неоправдана осуда ако је оптужба одбијена због тога што није било предлога или одобрења за гоњење, или што је приватни тужилац одустао од гоњења. Није правично да се такво лице не сматра неоправдано осуђеним, јер ће овлашћени тужилац увек одустати од кривичног гоњења кад установи да одређено лице није учинилац кривичног дела или није одговоран за то дело. Предлаже се да се овај одустанак односи и на оштећеног као тужиоца, те да се накнада штете призна и у случају када је у новом поступку оштећени као тужилац односно приватни тужилац одустао од гоњења, па је из тог разлога поступак обустављен. Међутим, у случају споразума тужиоца и окривљеног да тужилац уз накнаду одустане од гоњења, право на накнаду штете мора се искључити (?).

Исто тако треба признати право на накнаду штете када је у новом поступку оптужба одбијена због ненадлежности суда, а овлашћени тужи-

(?) Образложење Нацрта Закона о изменама и допунама ЗКП, стр. 13.

лац не настави поступак пред надлежним судом. Поменути Нацрт предлаже рок од три месеца, па ако у томе року поступак не буде настављен пред надлежним судом, неоправдано осуђено лице има право да покрене поступак за накнаду штете.

Појам неоправдано осуђеног лица предвиђен у ЗКП не обухвата случај када је раније изречена казна несразмерна казни која је накнадно утврђена. Ако је у новом поступку казна снижена, морало би се такво лице сматрати неоправдано осуђеним у погледу оног дела казне коју је издржало по ранијој осуди. Ово би требало да важи не само када је до снижења казне дошло поводом понављања кривичног поступка или захтева за заштиту законитости, већ и поводом захтева за ванредно ублажавање казне, ако се радило о околностима које су постојале у време доношења правоснажне пресуде.

Најзад, озбиљна примедба ставља се у вези са ограничењем из ст. 3. чл. 500. ЗКП. Право на жалбу не може се ни у овом случају претворити у обавезу. Није довољно само искључити силу, претњу, обману и слична средства, већ је потребно утврдити и мотиве због којих осуђено лице није користило своје право на жалбу. И у овом случају треба да се призна право на накнаду штете, јер се не може сматрати да је осуђени пропуштањем жалбе сам допринео својој осуди, ако у моменту осуде није знао за чињеницу и доказе који су довели до обнављања поступка (*).

4. Устав СФРЈ од 1963. године садржи посебну одредбу о незаконитом лишењу слободе, (чл. 47, ст. 3), а посебну о лишењу слободе без основа (чл. 50, ст. 6). Појам лишења слободе без основа шири је од појма незаконитог лишења слободе. Без основа је и оно лишење слободе које је засновано на закону, али се показало као неосновано.

У циљу усаглашавања са Уставом учињене су 1965. год. измене ЗКП, па је у чл. 8. и 513. израз „незаконито задржан у притвору или истражном затвору“ замењен изразом „без основа задржан у притвору или истражном затвору“. Измењеним одредбама ЗКП проширена су права грађана на накнаду штете, која је проузрокована превентивним лишењем слободе, али је ипак ствар уже постављена него у Уставу. Према чл. 50. Устава право на накнаду штете има лице које је без основа лишено слободе, а по чл. 8. и 513. ЗКП ово право признаје се само лицу које је без основа лишено слободе задржавањем у притвору или истражном затвору. Одредба Устава је шира, јер обухвата свако лишење слободе без основа извршено од било ког државног органа и у било ком поступку, а не само када се ради о притвору односно истражном затвору, како је то одређено у ЗКП.

Законик о кривичном поступку признаје накнаду штете због неоснованог задржавања у притвору (чл. 507. после задњих измена од 1967. г), али

(*) Образложење Нацрта Закона о изменама и допунама ЗКП, стр. 13. Тако нпр. према аустријском праву неподношење жалбе искључује право на накнаду штете само ако је осуђени пропустио жалбу због грубе немарности.

не предвиђа ближе услове, не даје елементе за одређивање појма неоснованог лишења слободе. Упућивање на сходну примену одредаба које се односе на неоправдану осуду не може да реши многе специфичне ситуације које настају у пракси.

Појам неоснованог лишења слободе треба да се у ЗКП прецизније одреди и да се једном широм формулацијом обухвати не само неосновано задржавање у притвору, већ свако неосновано лишење слободе или неосновано задржавање у затвору у вези са кривичним делом (°).

У Законик у није одређено на који начин се утврђује да ли је задржавање у притвору било без основа. У правној литератури и пракси преовлађује становиште да се оцена неоснованости притвора врши према исходу кривичног поступка. Неприхватљиво је да се ова оцена даје према околностима које су постојале у време одређивања и трајања притвора. То би значило негирање права на накнаду штете овим лицима, јер су изузетни случајеви да се одређује притвор када нису испуњени законски услови за одређивање ове мере превентивног лишења слободе. Према томе, питање неоснованости притвора треба да се оцењује према стању у моменту окончања кривичног поступка. Задржавање у притвору је без основа у свим случајевима када је накнадно донета правоснажна пресуда о ослобођењу од оптужбе, или је оптужба одбијена, или је кривични поступак обустављен. Правичност налаже да се у овим случајевима призна право на накнаду штете под истим условима, у истом обиму и висини као и неоправдано осуђеном лицу. Тако ова накнада неће припасти лицу које је својим лажним признањем или другим недозвољеним поступком намерно проузроковало лишење слободе. Сваким другим тумачењем појма неоснованости притвора не би се остварила основна сврха института накнаде штете.

Поред накнаде штете због неоснованог притвора ова установа треба да обухвати и друге случајеве неоснованог лишења слободе. Пре свега, право на накнаду штете треба признати лицу које је лишено слободе на основу чл. 180. ЗКП, али није дошло до одређивања притвора нити до осуде тога лица. У овом случају основаност лишења слободе не може се ценити према крајњем исходу поступка, већ према основима који су постојали у моменту лишавања слободе. Према томе, такво лице ће имати право на накнаду штете, ако у моменту његовог лишавања слободе није било основа за такво предузимање. Оправдан притвор да се овде ради о лишењу слободе у врло кратком трајању и да орган унутрашњих послова у моменту хапшења, по правилу, не може да зна да ли постоје услови за одређивање

(°) Нацрт Закона о изменама и допунама ЗКП предвиђа признање права на накнаду штете, осим у случајевима неоснованог притвора, лицу које је неосновано лишено слободе по чл. 180. ЗКП; затим, ако је било у притвору дуже него што износи казна у коју је урачунат притвор; ако му је новом одлуком смањена казна, као и ако је грешком органа неосновано лишено слободе или дуже задржано у притвору односно КП установи (чл. 505, т. 1, 2, 3, 4, Нацрта).

притвора, не треба да утиче на сасвим правично проширење права на накнаду штете за свако неосновано лишење слободе. Овакво решење је у складу са Уставом, односно са разлозима због којих је ова установа уведена у наше законодавство — разлозима правичности и хуманости. Свако лишење слободе је тешка мера с гледишта гаранције личних слобода, те установа накнаде штете представља један вид заштите личних права грађана, а истовремено њена шира примена доприноси учвршћењу законитости. У пракси је било претерано опрезности да се ширим и правичнијим тумачењем услова за добијање ове накнаде сувише не оптерете фондови друштвене заједнице. Међутим, такав разлог се не би могао прихватити. Суд није дужан да на штету странака и супротно закону води рачуна о финансијским могућностима друштвене заједнице ⁽¹⁰⁾.

5. Најбројније примедбе законском решењу овог питања односе се на процедуру по којој се остварује право на накнаду штете због неоправдане осуде. Истичу се различита мишљења и предлажу многа решења, али је заједничко становиште да би поступак требало скратити и упростити, уз истовремено пружање пуних гаранција за заштиту права оштећених лица.

Постоји мишљење да треба изоставити обавезно споразумевање неоправдано осуђеног лица са органом управе, јер се на овај начин у знатном броју случајева поступак само продужава. Овлашћено лице треба да се обрати непосредно суду, а могло би се предвидети да представник органа управе учествује на расправи и евентуално закључи поравнање у току одлучивања о захтеву. Међутим, према предложеном Нацрту задржана је могућност поравнања пред републичким односно покрајинским органом управе надлежним за правосудје. Предвиђа се и могућност делимичног поравнања, тако да овлашћено лице може за неусвојени вишак водити парницу.

Законско решење се критикује и у погледу неоснованог ограничавања контрадикторности. Наиме, по захтеву за накнаду штете судија првостепеног суда прикупља доказе без присуства и учешћа странака, а затим и републички врховни суд одлучује о захтеву на расправи која се може одржати и без присуства странака. У суштини овде се ради о парници, па би поступак требало да тече по правилима парничне процедуре ⁽¹¹⁾.

Поступак за накнаду штете неоправдано осуђеним лицима није ни кривични ни грађански поступак. То је један посебан поступак регулисан у ЗКП у коме се примењују правила и једног и другог поступка, а истовремено постоје знатна одступања од принципа и грађанског права и кривичног процесног права ⁽¹²⁾. Тако, на пример, пред републичким врховним

⁽¹⁰⁾ Др Тихомир Васиљевић, Накнада штете потекле од неоправдане осуде и неоснованог задржавања у притвору, Хроника судске праксе, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, бр. 2/1968, стр. 289.

⁽¹¹⁾ Никола Срзентић, цит. рад стр. 450.

⁽¹²⁾ Др Тихомир Васиљевић, цит. рад стр. 296.

судом одржава се расправа шта је појам парничног поступка; државу заступа јавни правобранилац, а не јавни тужилац; поступак тече и без присуства предлагача и његовог коначног захтева, што је супротно парничној процедури итд.

Треба размотрити могућност поједностављења процедуре, поред осталога (неекономичност, ангажовање многих органа) и из разлога што се доста често право на накнаду штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе остварује у два различита поступка. То доводи до тога да се ова накнада штете остварује после дугог протеча времена и уз знатне тешкоће. Тако, нпр. накнада штете која је настала услед самог вођења кривичног поступка може се остварити у редовном парничном поступку на основу чл. 69. савезног устава. Ако је у истом случају лице претрпело штету због лишења слободе без основа, а и штету проузроковану самим вођењем кривичног поступка, право на накнаду штете мора се остваривати у два различита поступка и пред два разна суда. Или, на пример, право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе остварује се по одредбама ЗКП, а ако је због злостављања у притвору таквом лицу нарушено здравље, право на накнаду ове штете остварује се у парници.

Поред изнетих практичних разлога треба посебно истаћи да је накнада штете установа грађанског права и да сви спорови о накнади штете спадају у имовинско-правне спорове. Чињеница да накнада штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе има специфичан карактер и правни основ у кривичном поступку не треба да има битног утицаја да се ова накнада и даље остварује у посебном поступку пред кривичним већем врховног суда. Стога у правној литератури и дискусијама преовлађује мишљење да право на накнаду штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе треба утврђивати у редовном парничном поступку. Парнични поступак би био много економичнији, јер би првостепени суд у грађанској парници могао да спроведе све радње које по важећим прописима спроводи кривично веће првостепеног и републичког врховног суда. Посебно се наглашава да је утврђивање неимовинске штете врло сложено и да кривично веће нема у том погледу потребног искуства⁽¹³⁾.

Предлаже се и измена постојећих законских прописа о надлежности. Другостепена надлежност Врховног суда Југославије представља одступања од правила да се свака судска ствар инстанционо расправи у оквиру републике. О захтевима за накнаду штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе треба да одалучују у првом степену окружни судови без обзира на вредност спора, а у другом степену републички односно покрајински врховни суд ради уједначавања праксе на подручју републике или покрајине⁽¹⁴⁾.

(13) Васко Мисајловски, Надоместок на штета на лица неоправдано осудени и без основа задржани во притвор или во истражеи затвор, Правна мисла, 5—6/67, стр. 40 и 41. Образложење Нацрта Закона о изменама и допунама ЗКП, стр. 17. и 18.

(14) Образложење поменутог Нацрта, стр. 17.

6. Разлози правичности и хуманости налажу да штету услед неоправдане осуде и неоснованог лишења слободе сноси друштвена заједница у чијем интересу се углавном и врши правосудје. У овом случају основ одговорности заједнице није општи основ одговорности из деликта по принципима грађанског права; овде се не ради о кривичној одговорности државних органа, већ, по правилу, о ненамерној грешци односно забуди судије који је донео неоправдану осуду ⁽¹⁵⁾.

Установа накнаде штете због неоправдане осуде или неоснованог лишења слободе није ни грађанскоправна ни кривичноправна институција. Питање ове накнаде не може се сматрати као проблем кривичне процедуре, без обзира што је у већини законодавстава оно регулисано у законима о кривичном поступку. Исто тако неоправдано је становиште да се питање накнаде штете лицима неоправдано осуђеним и неосновано лишењем слободе не може у целини решавати у оквиру општих принципа грађанског права.

Право на ову накнаду штете по свом друштвеном значају спада у ред основних, Уставом обезбеђених права човека. Стога се и обавеза друштвене заједнице на накнаду штете лицима неоправдано осуђеним и неосновано лишеним слободе поставља као уставни принцип. Ради се о једној специфичној правној материји која обухвата материјалне и процесне услове за остваривање једног уставног права.

Специфичност института накнаде штете због неоправдане осуде већ је више пута истакнута. Пре свега, не признаје се накнада штете по објективној одговорности. Проблеми у вези са овом накнадом делимично су везани са кривичним, а делимично са парничним поступком. У вези са наслеђивањем права на накнаду штете услед неоправдане осуде треба предвидети специфична решења. С обзиром да је право на накнаду штете лично право осуђеног лица, наследницима не припада право на накнаду неимовинске штете, већ само имовинске. По правилу издржавана лица ће бити истовремено и наследници, па је у дискусијама поводом измена ЗКП истакнуто мишљење да наследници осуђеног лица треба да имају самостално право на накнаду штете, а не тек после његове смрти. Може се претпоставити да су услед неоправдане осуде и блиски сродници осуђеног (нпр. брачни друг, деца) претрпели не само имовинску, већ и неимовинску штету. Међутим, ова лица могу остваривати своје право на накнаду штете у редовној парници, па поменути Нацрт предвиђа да се право на накнаду штете признаје наследницима односно издржаваним лицима тек после смрти осуђеног лица. Поред изложеног, потребно је предвидети и друга посебна решења као на пример, давање моралне сатисфакције, објављивање одлуке, успостављање радног односа и сл.

(15) Објашњења Законика о кривичном поступку, Савез удружења правника Југославије, Бгд. 1953. год. стр. 320.

Др Т. Васиљевић: Систем кривичног процесног права СФРЈ, Бгд. 1964, стр. 618.

Све ово указује на специфичност ове правне материје и на потребу доношења посебног Закона о накнади штете. Институт накнаде штете има велики значај за остваривање уставних права човека, а у садашњем југо-словенском праву задржао је давно превазиђена, застарела решења. Питање накнаде штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободe треба изузети из Законика о кривичном поступку и регулисати посебним законом. Тај закон би садржавао поред правила о накнади у грађанском праву и одредбе о накнади штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободe, а могла би се обухватити и накнада штете због неоправданог кажњавања у прекршајном поступку.

Могућност и потребу доношења посебног закона о накнади штете треба детаљније испитати и проучити у току рада на широј ревизији нашег законодавства. У овом моменту нужно је да се што пре изврше делимичне измене Законика о кривичном поступку, пре свега ради усаглашавања законских прописа о накнади штете због неоправдане осуде и неоснованог лишења слободe са уставним одредбама.

Др Милица Стефановић-Златић

РЕЗЮМЕ

Возмещение ущерба из-за необоснованного осуждения и незаконного лишения свободы

Возмещение ущерба из-за необоснованного осуждения и незаконного лишения свободы предусмотрено уголовным процессуальным правом. Конституцией СФРЮ 1963 года право на указанное возмещение ущерба стало конституционным принципом и оно провозглашено шире, чем в Уголовно-процессуальном кодексе. Конституция признает право на возмещение в полном объеме ущерба, причиненного имуществу и личности, а также всем лицам, незаконно лишенным свободы, а не только лицам, без основания подвергнутым аресту.

Неоходимость произвести изменения соответственных положений УПК вытекает не только из необходимости увязывания их с Конституцией, но и из необходимости нахождения лучшего решения в отношении условий для возмещения указанного ущерба, более точного определения понятия незаконного лишения свободы, а в частности, и для упрощения самой процедуры.

Возмещение ущерба из-за необоснованного осуждения и незаконного лишения свободы является специфичным правовым институтом, охватывающим материальные и процессуальные условия для осуществления конституционного права. Действующие положения закона содержат значительные отступления от принципов гражданского права и уголовного и гражданского процессуальных кодексов. Учитывая специфичность данной правовой материи, лучшим решением было бы издание специального закона о возмещении ущерба, охватывающего возмещение в гражданском праве и возмещение из-за необоснованного осуждения и незаконного лишения свободы.

SUMMARY

Compensation for Unjustified Conviction and Ungrounded Custody

Compensation for unjustified conviction and ungrounded custody is an institute of the criminal law adjective. In the 1963 Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia the right to compensation for the damage became a constitutional principle, more extensive than in the Criminal Procedure Act. The Constitution admits the right to the compensation for the whole damage, to property or otherwise, and to all the persons that are imprisoned or taken into custody without ground.

The necessity of changing the provisions of the Criminal Procedure Act relative to this matter is not stressed only for the sake of conforming them with the Constitution, but in order to find better solutions for the compensation for such a damage, a more precise definition of the conception of ungrounded custody, and in particular for simplifying of the procedure.

The compensation for damage caused by an unjustified conviction and ungrounded custody is a specific legal institute including the material and procedural conditions for the materialization of a constitutional right. The valid enactments considerably deviate from the principle of the civil law, as well as of the criminal and civil procedures. In view of the specificity of this legal matter the best solution would be to enact a special law respecting compensation for damage that would include the compensation for damage in the civil law and compensation for unjustified conviction and ungrounded custody.

RÉSUMÉ

L'indemnisation pour cause de condamnation injustifiée et de privation de liberté sans raison valable

L'indemnisation pour cause de condamnation injustifiée et de privation de liberté sans raison valable est une institution du droit judiciaire criminel. D'après le Constitution de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie de 1963 le droit à l'indemnisation est devenu un principe constitutionnel et il est établi plus amplement dans le Code de procédure criminelle. La Constitution reconnaît le droit à l'indemnité intégrale pour les dommages matériels et immatériels causés à toutes les personnes qui ont été privées de liberté sans raison valable, et non seulement aux personnes qui ont été l'objet d'une détention préventive injustifiée.

La nécessité de modifier les dispositions correspondantes du Code de procédure criminelle est devenue pressante non seulement aux fins de leur coordination avec la Constitution, mais aussi pour qu'on puisse adopter de meilleures solutions en ce qui concerne les conditions pour l'indemnisation des dommages subis, déterminer d'une manière plus précise la notion de privation de liberté sans raison valable, et en particulier afin de simplifier la procédure.

L'indemnisation pour cause de condamnation injustifiée et de privation de liberté sans raison valable est une institution juridique spécifique qui en-

globe les conditions matérielles et judiciaires pour la réalisation d'un droit prévu par la Constitution. Les prescriptions juridiques en vigueur divergent parfois sensiblement des principes du droit civil, ainsi que de la procédure civile et de la procédure criminelle. En égard à la spécificité de cette matière juridique la meilleure solution serait d'adopter une loi spéciale sur l'indemnisation des dommages qui comprendrait l'indemnisation en droit civil et l'indemnisation pour cause de condamnation injustifiée et de privation de liberté sans raison valable.